

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นมาเพื่อปลดปล่อยเวไนยสัตว์ออกจากความทุกข์ ซึ่งปัญหาหลักเรื่องความทุกข์ของมนุษย์นั้นสาเหตุเนื่องมาจากความอยากได้ อยากมี และอยากเป็น มนุษย์ทุกคนล้วนแต่มีความต้องการอยู่ตลอดเวลา มีแล้วก็อยากมีอีก ดีแล้วก็อยากดีขึ้นอีก โดยไม่มีที่สิ้นสุด การปฏิบัติธรรมในทางพระพุทธศาสนาจึงเป็นการปฏิบัติเพื่อขัดเกลากิเลสตัณหาที่มีอยู่ในจิตใจให้บรรเทเบาบางและหมดสิ้นไป อันเป็นการปฏิบัติแบบ อนุปปพปฏิบัติ คือการปฏิบัติพัฒนาขึ้นไปโดยลำดับ เป็นการปฏิบัติจากง่ายไปหายาก หรือปฏิบัติเป็นขั้น ๆ ไปพึงสังเกตได้ว่า การเผยแผ่ พระพุทธศาสนาในระยะแรก พระพุทธองค์ทรงสอนประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่เป็นส่วนมาก เพราะทรงมุ่งจะประกาศพระศาสนาให้เกิดความถาวรและมั่นคง คำสอนจึงมีความเหมาะสมแก่นักบวช เนื่องจากในสมัยนั้นมีผู้ออกบวชเพื่อแสวงหาความหลุดพ้นจากความทุกข์เป็นส่วนมาก ครั้นต่อมาเมื่อพระพุทธศาสนาแผ่ไปถึงฆราวาส พระพุทธองค์จึงทรงสั่งสอนให้เกิดความแจ่มแจ้งประโยชน์ในปัจจุบัน และประโยชน์ในภายภาคหน้ามากยิ่งขึ้น ซึ่งนับว่าเป็นการอบรมสั่งสมคุณความดีเพื่อประโยชน์ที่ยิ่งใหญ่ในภายภาคหน้า หากผู้ปฏิบัติดำเนินตามคำสั่งสอนอย่างถูกวิธี โดยเริ่มจากการปฏิบัติแบบง่าย ๆ แล้วค่อย ๆ เพิ่มการปฏิบัติให้ยากขึ้นไปตามลำดับแห่งภูมิและปัญญาของตนแล้ว ก็จะสามารถบรรลุมรรค ผล นิพพาน อันเป็นจุดหมายสูงสุดของพระพุทธศาสนาได้อย่างแน่นอน

การบรรลุธรรมของผู้ปฏิบัติมีความแตกต่างกันไปตามอินทรีย์และอุปนิสัย ใช้เวลานานบ้าง เร็วบ้าง และปฏิบัติแบบสบายบ้าง แบบลำบากบ้าง ซึ่งทางพระพุทธศาสนากล่าวถึงผู้บรรลุธรรมไว้ ๔ ประเภท เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ปฏิปทา ๔ ประการ คือ

๑. สุขา ปฏิปทา ขิปปาภิญญา	ปฏิบัติสบายและรู้ธรรมเร็ว
๒. สุขา ปฏิปทา ทันธาภิญญา	ปฏิบัติสบายและรู้ธรรมช้า

๓. ทุกขา ปฏิปทา ขิปปาภิญญา ปฏิบัติลำบากและรู้ธรรมเร็ว
 ๔. ทุกขา ปฏิปทา ทันทาภิญญา ปฏิบัติลำบากและรู้ธรรมช้า^๑

เพราะเหตุนี้ ผู้ปฏิบัติที่ทำความเพียรเพื่อที่จะบรรลุมรรคผลนั้น จึงมีทั้งความสบายและความลำบากอยู่ด้วยกัน ๔ ประการดังที่ได้แสดงมา

ดังนั้น การบรรลุธรรมในทางพระพุทธศาสนาเถรวาท จึงเป็นปัญหาหลักที่จะต้องศึกษาให้เกิดความรู้ความเข้าใจอย่างแจ่มแจ้งและชัดเจนก่อน เพราะปัจจุบันพระพุทธศาสนาฝ่ายเถรวาทมีวิธีการปฏิบัติอยู่หลายรูปแบบ ซึ่งสำนักปฏิบัติธรรมแต่ละแห่งจะยึดถือแนวทางการประพฤติปฏิบัติตามคำสั่งสอนของบูรพาจารย์ของตน บางสำนักก็มีความเกะกะสับสนทอตนมาหลายชั่วอายุคน บางสำนักก็เพิ่งจะก่อตั้งขึ้นได้ไม่นาน ทำให้พุทธศาสนิกชนรวมถึงบุคคลต่างศาสนาที่กำลังศึกษาและปฏิบัติตามแนวทางของพระพุทธศาสนาเถรวาทอยู่ เกิดความลังเลสงสัยว่าวิธีการที่ตนกำลังศึกษาและปฏิบัติอยู่มีความถูกต้องตรงตามพุทธประสงค์หรือไม่ เมื่อปฏิบัติแล้วจะเป็นหนทางหลุดพ้นออกจากความทุกข์ได้จริงหรือ ถ้าได้มีหลักฐานอะไรมายืนยัน ปัญหานี้เป็นสิ่งที่ต้องทำให้เกิดความชัดเจนและแจ่มแจ้งอย่างเร่งด่วน เพราะมีผลต่อความมั่นคงและดำรงไว้ซึ่ง พระสัทธรรมในบวรพระพุทธศาสนา ในคัมภีร์ พระสัทธรรมปกาสินี มีคำอธิบายไว้ว่า

พระสัมมาสัมพุทธเจ้า เสด็จอุบัติขึ้นในโลก ได้ทรงแสดงเทศนาโปรดเวไนยสัตว์ให้ได้บรรลุมรรคผลนิพพานตลอด ๔๕ พรรษา คำสอนของพระองค์ที่ทรงแสดงแล้วทรงบัญญัติแล้วเรียกว่า พระธรรมวินัยทรงตั้งไว้เป็นศาสดาแทนพระองค์เมื่อเสด็จดับ ชันธปรินิพพาน^๒ จัดเป็นพระสัทธรรมอย่างหนึ่งเรียกว่า พระปริยัติสัทธรรม ในบรรดา พระสัทธรรมทั้งสาม พระปริยัติสัทธรรมมีความสำคัญมาก เมื่อพระปริยัติสัทธรรมยังคงดำรงอยู่ตราบไถพระปฏิบัติสัทธรรม และพระปฏิเวธสัทธรรมก็ยังคงดำรงอยู่ตราบนั่นเมื่อพระปริยัติสัทธรรมเสื่อมสูญแล้ว พระปฏิบัติสัทธรรม และพระปฏิเวธสัทธรรมก็ดำรงอยู่ไม่ได้^๓

ถ้าหากผู้ที่กำลังศึกษาและปฏิบัติมีความรู้ความเข้าใจที่คลาดเคลื่อนในพระปริยัติสัทธรรม

^๑ ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๑๕๒-๑๕๓/๑๑๒-๑๑๓.

^๒ ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔.

^๓ พระมหานามเถระ, พระสัทธรรมปกาสินี, (บาลี-ไทย) ภาค ๓, มูลนิธิภูมิพลโลกิยกุ แพล, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่โรงพิมพ์มูลนิธิภูมิพลโลกิยกุ, ๒๕๓๑), หน้า ๑๙.

แล้ว พระปฏิบัติสัทธรรมและพระปฏิเวธสัทธรรมย่อมคลาดเคลื่อนตามไปด้วย จึงก่อให้เกิด ภัยตามมา เพราะการปฏิบัติธรรมในทางพระพุทธศาสนา คือการฝึกฝนอบรมจิต พระสัมมาสัมพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า “จิตที่ตั้งไว้ผิด พึงทำให้ได้รับความเสียหายยิ่งกว่าความเสียหายที่โจรเห็นโจร หรือผู้จองเวรเห็นผู้จองเวรจะพึงทำต่อกัน”^๔ แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าการศึกษาตามหลักปริยัติสัทธรรมมีความถูกต้อง พระปฏิบัติสัทธรรม และพระปฏิเวธสัทธรรมย่อมดำรงทรงไว้ได้ด้วยดี ผู้ศึกษาและปฏิบัติเองก็ย่อมเกิด ความรู้ความเข้าใจและสามารถพัฒนาจิตของตนให้หลุดพ้นจากความทุกข์ได้ด้วยดี พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า

เป็นไปได้ที่เตื่อยข้าวสาลี หรือเตื่อยข้าวเหนียวที่บุคคลตั้งไว้ตรง จักตำมือหรือเท้าที่ไป กระทบเข้าจนทำให้เลือดออก ข้อนั้นเพราะเหตุไร เพราะตั้งเตื่อยข้าวไว้ตรง แม้นใด เป็นไปได้ที่ภิกษุรูปนั้นมีจิตที่ตั้งไว้ถูก จักทำลายอวิชาให้วิชาเกิดขึ้น ทำนิพพานให้แจ้ง ข้อนั้น เพราะเหตุไร เพราะตั้งจิตไว้ถูกฉันนั้นเหมือนกัน^๕

ตัวอย่างเกี่ยวกับการบรรลุธรรมที่มีปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท คือ พระพาหิยทวารุจิรยเถระ ซึ่งนับว่าเป็นหนึ่งในอสีติมหาสาวกที่ทรงความเป็นเอตทัคคะทางด้านการ บรรลุธรรมได้เร็วพลัน ประวัติของท่านมีความน่าสนใจเป็นอย่างมาก เพราะท่านสามารถบรรลुถึง ความเป็นพระอรหันตบุคคลได้ภายหลังจากที่พระพุทธองค์แสดงธรรมจบลง และท่านยังเป็นผู้ถึง พร้อมด้วยคุณวิเศษหลายประการ เช่น วิชา ๓ ปฏิสัมภิทา ๔ วิโมกข์ ๘ และอภิญญา ๖ แต่ยังไม่ได้รับ การอุปสมบทเป็นพระภิกษุในบวรพระพุทธศาสนา ท่านก็ได้ดับขันธก่อน

ด้วยเหตุผลดังที่ได้แสดงมาทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษา การบรรลุธรรมของพระพาหิย- ทวารุจิรยเถระ เพราะประวัติความเป็นมาของท่านจะเป็นเครื่องแสดงให้เห็นปฏิปทาการสั่งสมบารมี ที่ดำเนินไปสู่การบรรลุธรรม เนื่องจากคำบอกเล่าที่ทำให้ทราบถึงการบรรลุธรรมของท่านนั้น ออกมาจากพระโอษฐ์ของพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า หากได้ศึกษาอย่างถ่องแท้แล้ว สิ่ง ที่แสดงให้เห็นเป็นบุคคลาธิษฐานย่อมสามารถน้อมนำลงสู่ธัมมาธิษฐาน เพื่อการศึกษาและปฏิบัติ อันเป็นเครื่องจรรโลงไว้ซึ่งพระสัทธรรม สืบทอดอายุพระพุทธศาสนา ให้นุชนคนรุ่นหลังได้มี โอกาสศึกษาและปฏิบัติตาม เพื่อความผาสุกแก่พหุชนหมู่ใหญ่เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่เทวดาและ มนุษย์ทั้งหลาย สมดังพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ว่า

^๔ ขุ.ธ. (ไทย) ๒๕/๔๒/๓๙.

^๕ อัง.เอก. (ไทย) ๒๐/๔๒/๘.

ภิกษุทั้งหลาย เราพ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ แม้พวกเธอก็พ้นแล้วจากบ่วงทั้งปวง ทั้งที่เป็นของทิพย์ ทั้งที่เป็นของมนุษย์ พวกเธอจงจาริกไป เพื่อประโยชน์สุขแก่ชนจำนวนมาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลก เพื่อประโยชน์เกื้อกูล และความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย พวกเธออย่าได้ไปโดยทางเดียวกันสองรูป จงแสดงธรรมมีความงามในเบื้องต้น มีความงามในท่ามกลาง และมีความงามในที่สุด พร้อมทั้ง อรรถและพยัญชนะ บริสุทธิ์บริบูรณ์ครบถ้วน สัตว์ทั้งหลายผู้มีกิเลสจตุสสีในตาน้อยมีอยู่ ย่อมเสื่อมเพราะไม่ได้ฟังธรรม จักมีผู้รู้ธรรม ภิกษุทั้งหลาย แม้เราก็จักไปยังตำบลอุรุเวลาเสนานิคมเพื่อแสดงธรรม^๖

เพราะเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจทำวิทยานิพนธ์เรื่อง ศึกษาการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเฉพาะกรณีของพระพาคัยทวารุจิรียเถระ จะเป็นเครื่องเสริมสร้างองค์ความรู้ตามวัตถุประสงค์ต่อไปนี้

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- ๑.๒.๑ เพื่อศึกษาการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๒.๒ เพื่อศึกษาประวัติและการสั่งสมบารมีของพระพาคัยทวารุจิรียเถระ
- ๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปฏิปทาการบรรลุธรรมของพระพาคัยทวารุจิรียเถระ

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

- ๑.๓.๑ การบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๒ ประวัติและการสั่งสมบารมีของพระพาคัยทวารุจิรียเถระเป็นอย่างไร
- ๑.๓.๓ ปฏิปทาการบรรลุธรรมของพระพาคัยทวารุจิรียเถระเป็นอย่างไร

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) โดยได้มุ่งเน้นศึกษาค้นคว้าประเด็นการบรรลุธรรมของพระพาคัยทวารุจิรียเถระ ประวัติและการบำเพ็ญบารมีของท่าน รวมถึงการปฏิบัติธรรมตามแนวสติปัฏฐาน ๔ ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ซึ่งมีความสอดคล้องกับการสั่งสมบารมี และการปฏิบัติธรรมของพระพาคัยทวารุจิรียเถระที่มีผลต่อการบรรลุธรรม โดยมีขอบเขต

^๖ ส.ส. (ไทย) ๑๕/๑๔๑/๑๗๙-๑๘๐.

การศึกษาข้อมูลที่ปรากฏในคัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท คือ

๑) ข้อมูลชั้นปฐมภูมิ ศึกษาจากคัมภีร์พระไตรปิฎก อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณวิเสส วิสุทธิมรรค และคัมภีร์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๒) ข้อมูลทุติยภูมิ ศึกษาจากตำราวิชาการ เอกสารและงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง

๑.๕ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษานี้ มีศัพท์เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและคำจำกัดความดังต่อไปนี้

๑.๕.๑ การบรรลุลหกรรม หมายถึง การพัฒนาปัญญาให้รู้แจ้งในอริยสัจ ๔

๑.๕.๒ พระพุทธศาสนาเถรวาท หมายถึง วาทะหรือลัทธิของพระเถระนิกายพระพุทธศาสนาฝ่ายใต้ ซึ่งตามมติที่พระอรหันต์พุทธสาวกได้วางหลักพระธรรมวินัยไว้เป็นแบบแผน เมื่อคราวสังคายนาครั้งแรกได้เข้ามาเผยแผ่ในประเทศไทย พม่า ลังกา ลาว และกัมพูชา

๑.๕.๓ พระพาหิยทารุจีริยเถระ หมายถึง พระมหาสาวกองค์หนึ่งในจำนวน ๘๐ พระอรหันต์ ที่ได้รับเอตทัคคะในด้านการตรัสรู้เร็วพลัน (ชิปปาภิญา)

๑.๖ ทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้ ผู้ศึกษาได้ทบทวนวรรณกรรม เอกสารตำราวิชาการ รวมทั้งรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพระพาหิยทารุจีริยเถระในการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนามีดังนี้

๑.๖.๑ คัมภีร์พระพุทธศาสนาเถรวาท

๑) คัมภีร์พระไตรปิฎก ที่แสดงพระบาลีอธิบายเกี่ยวกับวิปัสสนาไว้หลายแห่ง เช่น พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย สฬายตนวรรค เล่ม ๔ ภาค ๑ หน้าที่ ๑๓๒, ๑๓๓, ๑๓๔, เล่มที่ ๒๘ หน้าที่ ๑๓๒ บรรทัด ๓ พระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย มหาวารวรรค เล่ม ๕ ภาค ๑ หน้าที่ ๔๔๖, ๔๔๗, ๔๔๘, พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต เล่ม ๑ ภาค ๑ หน้าที่ ๔๓๑, ๔๓๒, ๔๓๓, ๔๓๔, ๔๓๕, พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย เอกนิบาต เล่ม ๑ ภาค ๑ หน้าที่ ๔๒๔, ๔๒๕, ๔๒๖, ได้แบ่งการปฏิบัติวิปัสสนาไว้ ๓ นัย คือ สมถยานิกนัย วิปัสสนายานิกนัย และยุกนัถนัย

๒) คัมภีร์อรรถกถา แสดงข้อความพระบาลีอธิบายเกี่ยวกับการบรรลุลหกรรม ๕ ประการ คือ ๑) ภิกษุตั้งอยู่ในฐานะผู้ฟังธรรม แล้วสามารถบรรลุลหกรรมในขณะที่ฟังธรรม ๒) ภิกษุตั้งอยู่ในฐานะผู้แสดงธรรม แล้วสามารถบรรลุลหกรรมในขณะที่แสดงธรรม ๓) ภิกษุตั้งอยู่ในฐานะผู้สาธยายธรรมที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมา แล้วสามารถบรรลุลหกรรมในขณะที่สาธยายธรรมที่ได้ศึกษาเล่าเรียน

มา ๔) ภิกษุตั้งอยู่ในฐานะผู้พิจารณาธรรมที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมาแล้วสามารถบรรลุธรรมในขณะที่พิจารณาธรรมที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมา ๕) ภิกษุตั้งอยู่ในฐานะผู้เจริญภาวนา แล้วสามารถบรรลุธรรมด้วยเจริญภาวนาโดยมีสมถภาวนาและวิปัสสนาภาวนา เป็นต้น”

๓) คัมภีร์วิสุทธิมรรค ได้แสดงข้อความปรากฏถึงการกำหนดรู้โดยอาการต่าง ๆ ไว้ว่า ครั้นกำหนดรู้สุญญตา ที่เกิดขึ้นทางอายตนะทั้ง ๖ อย่างใดอย่างหนึ่งว่า จักขุเป็นของว่างเปล่า จากอตฺตา ๑ หรือจากสิ่งเนื่องด้วยอตฺตา ๑ หรือจากความเป็นของเที่ยง ๑ หรือจากเป็นของยั่งยืน ๑ หรือจากความเป็นของทน ๑ หรือจากความไม่แปรผันจากธรรมตา ๑ ครั้นกำหนดรู้สุญญตาโดยอาการ ๖ อย่างนี้แล้วจึงกำหนดรู้โดยอาการ ๘ คือกำหนดรู้ว่า รูปไม่มีแก่นสาร หาแก่นสารมิได้ ปราศจากแก่นสาร โดยแก่นสารมีสาระว่าเที่ยง ๑ หรือโดยแก่นสารมีสาระว่ายั่งยืน ๑ หรือโดยแก่นสารสาระว่าเป็นสุข ๑ หรือโดยแก่นสารมีสาระว่าเป็นอตฺตา ๑ หรือโดยเป็นของเที่ยง ๑ หรือโดยเป็นของยั่งยืน ๑ หรือโดยเป็นของคงทน ๑ หรือโดยเป็นของไม่แปรผันเป็นธรรมตา ๑ เวทนา..สัญญา..สังขาร..วิญญาณ..จักขุ..โสตตะ.. ฯลฯ ชรามรณะไม่มีแก่นสารหาแก่นสารมิได้^๗

๑.๖.๒ ตำราวิชาการพระพุทธศาสนาเถรวาท

๑) สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สมศักดิ์ อุปสสมมหาเถระ) ได้กล่าวไว้ในตำรา “อริยวังสปฏิปทา” ว่า การบรรลุธรรมต้องเจริญวิปัสสนา ในพระคาถานี้ (ธมมาราโม ธมมโรโต) กล่าวถึงการฟังธรรมเทศนาของพระธรรมมารามเถระ แล้วบรรลุเป็นพระอรหันต์ มิได้กล่าวถึงการเจริญในขณะฟังธรรม อาจทำให้เข้าใจผิดว่า การฟังธรรมอย่างเดียวโดยไม่ต้องเจริญวิปัสสนา ความจริงแล้วการเจริญวิปัสสนาเป็นสิ่งจำเป็นในการบรรลุธรรม เพราะวิปัสสนาและมรรคญาณ จะเกิดขึ้นไม่ได้ หากไม่มีการกำหนดรู้สภาวะธรรม คือกองรูป เวทนา จิต และสภาวะธรรม จึงสันนิษฐานได้ว่า พระธรรมมารามเถระ ได้เจริญวิปัสสนาในขณะฟังธรรมเทศนาจบก็บรรลุเป็นพระอรหันต์^๘

๒) พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม) ได้รจนาเกี่ยวกับการบรรลุธรรมในตำรา “วิปัสสนานัย เล่ม ๑” ว่า ในสมัยครั้งพุทธกาล มีอำมาตย์ของพระเจ้าปเสนทิโกศล ชื่อสันตติ

^๗ ชุ.ป.อ. (ไทย) ๗/๑/-/๑๘๘-๑๙๒.

^๘ พระพุทธโฆสเถระ รจนา, คัมภีร์วิสุทธิมรรค, สมเด็จพระพุทธมหาราช (อภ. อาสภมหาเถร), แปลและเรียบเรียง พิมพ์ครั้งที่ ๑๐, (กรุงเทพมหานคร: พิมพ์ที่ บริษัท ธนาเพรส จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐๘๘-๑๐๘๙.

^๙ สมเด็จพระพุทธชินวงศ์ (สมศักดิ์ อุปสสมมหาเถระ), อริยวังสปฏิปทา ปฏิปทาอันเป็นวงศ์แห่งพระพุทธเจ้า, (กรุงเทพมหานคร: ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์, ๒๕๔๕), หน้า ๒๑๑.

อำมาตย์รบนะข้าศึก จึงได้รับพระบรมราชานุญาตให้เสวยราชสมบัติ ๗ วัน ได้มีความเพ็ดเพลิน ตี๋มสุราสนุกสนานกับเหล่านางรำ ต่อมาในเวลาเย็น หญิงนางรำคนรักของอำมาตย์เสียชีวิตในขณะ ฟ้อนรำ เขาเสียใจมาก จึงไปเข้าเฝ้าพระพุทธองค์ พระพุทธองค์ทรงแสดงธรรมว่า “กิเลสเหล่าใด เกิดขึ้นแล้วในกาลก่อนเธอจงเผากิเลสสนั่น เธออย่ามีเครื่องกังวลในภายหลัง ถ้าเธอไม่ยึดเอารูปนาม ปัจจุบันในท่ามกลาง เธอจักเป็นผู้สงบได้” พอสันตติอำมาตย์ได้สดับพระคาถานี้แล้วก็บรรลุธรรม เป็น พระอรหันต์^{๑๐}

๓) พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม) ตรวจชำระ พระโสภณมหาเถระ (มหาสีสยาตอ) รจนาในตำรา “นิพพานกถา” ว่า ลักษณะการปฏิบัติธรรมของพระพาหิยะไว้ว่า ตสมา ติห พาหิย เอว ลิกขิตัพพ. ทิ> ๕ ทิ> ๖ มตฺตํ ภวิสสตี, สุเต สุตมตฺตํ ภวิสสตี, วิญ\$ เต วิญ\$ าทมตฺตํ ภวิสสตี. เอวณฺทิ เต พาหิย ลิกขิตัพพ.^{๑๑} แปลความว่า พาหิยะ เพราะเหตุนี้แล เธอพึงศึกษาอย่างนี้ว่า เมื่อเห็นจงเพียงสักแต่ว่าเห็น เมื่อได้ยินจงเพียงสักแต่ว่าได้ยิน เมื่อรู้จงเพียงสักแต่ว่ารู้ เมื่อคิดจงเพียง สักแต่ว่าคิด พาหิยะ เธอพึงปฏิบัติอย่างนี้ (ด้วยการกำหนดรู้สภาวะธรรมในขณะที่เกิดขึ้น)^{๑๒}

๔) พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้อธิบายการบรรลุธรรมไว้ในตำรา “พุทธธรรม” ได้กล่าวถึงการบรรลุธรรมว่า ลักษณะทางจิตใจของผู้บรรลุนิพพาน (บรรลุธรรม) อาจขัดต่อความรู้สึก ของปุถุชนเพราะ เมื่อดูผิวเผินจะเห็นว่าสิ่งที่ปุถุชนถือกันว่าไม่ดี ไม่สุข ไม่น่าชื่นชม ลักษณะอย่างหนึ่ง ในประเภทนี้ ที่ท่านกล่าวถึงบ่อย ๆ คือ “นิราศ” หรือ “นิราสา” แปลอย่างสามัญว่า หมดหวังสิ้นหวัง แต่ความสิ้นหวัง หรือไร้ความหวังของผู้บรรลุนิพพานเกิดจากหมดความอยากที่เป็นเหตุให้หวัง^{๑๓}

๕) พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก \$ านสฺสทฺธิ) ได้อธิบายการบรรลุธรรมไว้ใน ตำรา “วิปัสสนากรรมฐาน” ว่าการกล่าวถึงเรื่องปัญญา มีอยู่ ๔ อย่างไว้ในหนังสือวิปัสสนากรรมฐาน เพื่อที่จะนำเข้าไปสู่กระบวนการของการบรรลุธรรม คือ ๑. สุตมยปัญญา ได้แก่ปัญญาที่เกิดจากการ

^{๑๐} พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม), แปล โดยพระคันธสาราภังค์, วิปัสสนาณัย เล่ม ๑, (กรุงเทพมหานคร: ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์, ๒๕๔๙), หน้า ๒๙-๓๐.

^{๑๑} ขุ.อุ. (ไทย) ๒๕/๑๐/๑๐๑., พระพรหมโมลี (สมศักดิ์ อุปสโม), แปล โดยพระคันธสาราภังค์, นิพพานกถา, (กรุงเทพมหานคร: ประยูรสาส์นไทย การพิมพ์, ๒๕๕๔), หน้า ๑๐๓.

^{๑๒} อ้างแล้ว, หน้า ๑๐๓.

^{๑๓} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), พุทธธรรม, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณ ราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๒๔๖.

เรียนวิปัสสนากรรมฐาน ๒. วิปัสสนาปัญญา ได้แก่ปัญญาที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติตามหลักที่ได้เรียนมานั้น ๓. สัมมสนปัญญา ได้แก่ ปัญญาที่เกิดขึ้นแก่ ผู้มีศรัทธาจริง ตั้งใจปฏิบัติจริงตามหลักวิชาที่เรียนมา ๔. อภิสมยปัญญา ได้แก่ ปัญญาที่เกิดขึ้นกับมรรคจิตโดยใจความก็คือมรรคญาณอันเป็นญาณที่ ๑๔ พึงรบด้วยอาวุธ คือ ปัญญา^{๑๔}

๖) พระอาจารย์ ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัครมหาภิกษุฐานาจริยะ ได้อธิบายการบรรลุธรรมไว้ในตำรา “ปฐมวิปัสสนาวงศ์ในประเทศไทย” ได้กล่าวถึงโลกุตตรปัญญา ได้แก่ มรรคญาณ ผลญาณเมื่อปรารถนาปัญญานี้จะต้องปฏิบัติให้ถึงพร้อมด้วยศีลสมาธิ ปัญญา อย่างครบครัน ในปัญญา ๓ ประการ เมื่อบริบูรณ์ สมบูรณ์ ด้วยภาวนามยปัญญาแล้ว ก็เป็นอันว่าถึงพร้อมด้วยศีล สมาธิ ปัญญาอย่างครบครัน^{๑๕}

๗) ปัญญา ใช้บางยาง ได้อธิบายเกี่ยวกับประวัติของพระพาหิยะไว้ในตำรา “สถาบันบันลือธรรม ๘๐ พระอรหันต์ ฉบับสมบูรณ์” ระบุว่าจากการศึกษาประวัติท่านพระพาหิยะ ทารุจิริยะพบว่า ในอดีตพระพุทธเจ้าปทุมุตตระ พระองค์นั้นได้ทรงยกย่องพระภิกษุรูปหนึ่งไว้ในตำแหน่งภิกษุผู้เลิศทางด้านขิปปาภิญญา (ตรัสรู้เร็ว) พาหิยะปรารถนาตำแหน่งนั้นจึงได้กราบนิมนต์พระพุทธเจ้าและพระภิกษุสงฆ์มารับมหาทานตลอด ๗ วันแล้วทูลความปรารถนาในตำแหน่งอันเลิศนั้น ครั้นในสมัยของพระพุทธเจ้ากัสสปะท่านก็ได้ขึ้นไปบำเพ็ญสมณธรรมบนภูเขา และได้เสียชีวิตขณะการปฏิบัติธรรม ครั้นมาสมัยพระพุทธเจ้าโคตมะก็ได้ฟังธรรมในขณะบิณฑบาต ฟังพระธรรมก็สำเร็จเป็นพระอรหันต์^{๑๖}

๑.๖.๓ เอกสารรายงานการศึกษาที่เกี่ยวข้อง

๑) พระครูสาครสุทธิธรรม (ดิลก กิตติติลโก) ศึกษาเรื่อง “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจิตกับการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท” พบว่า ศีลเป็นความงามเบื้องต้นแห่งพระพุทธศาสนา เป็นหลักความประพฤติชอบทางกายวาจา และการเลี้ยงชีพโดยสุจริต โดยเจตนา

^{๑๔} พระธรรมธีรราชมหามุนี (โชดก ญาณสิริ), วิปัสสนากรรมฐาน, งานออกเมรุพระราชทานเพลิงศพ, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง จำกัด, ๒๕๕๔), หน้า ๓๕-๓๖.

^{๑๕} ดร. ภัททันตะ อาสภมหาเถระ ธัมมาจริยะ อัครมหาภิกษุฐานาจริยะ, ปฐมวิปัสสนาวงศ์ ในประเทศไทย, (กรุงเทพมหานคร: อมรินทร์พรินต์ติ้ง, ๒๕๕๔), หน้า ๒๒๓.

^{๑๖} ปัญญา ใช้บางยาง, ๘๐ พระอรหันต์ ฉบับสมบูรณ์, (กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา, ๒๕๕๓), หน้า ๘๖๗.

เป็นเครื่องเว้นจากความประพฤติดุจจริต เพื่ออบรมจิตใจให้ดำรงมั่นในกุศลธรรมทั้งหลายเป็นความสัมพันธ์กันระหว่างกายกับใจ ศิลเมื่อประพฤติตามหลักการที่ถูกต้องแล้ว จะทำให้สภาพของใจเป็นอิสระจากกิเลสตัณหา คุณธรรมที่ตั้งมั่นจากฐานของศีล ทำให้เกิดสมาธิ จิตสะอาดผ่องแผ้ว เป็นหนทางสู่ปัญญาอันสูงสุดได้^{๑๗}

๒) พระจิรวัดน์ โอภาโส (ทองเพ็อง) ศึกษาเรื่อง “ศึกษาหลักธรรมและการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในคิริมานนทสูตร” พบว่า การอบรมกาย อบรมจิต และการอบรมปัญญาโดยการทำให้มีขึ้นในจิตใจ สำรวมใจให้แน่วแน่มีสติเป็นสมาธิ เพื่อทำลายโมหะ ทำกุศลให้เจริญขึ้นจนมีปัญญาเห็นแจ้งสภาวะธรรม นาม รูป ชันธ์ ๕ ด้วยอาการต่าง ๆ ตามความเป็นจริงว่าไม่เที่ยง เป็นทุกข์ ไม่ใช่ตัวตน ไม่ใช่เรา ไม่ใช่ของเรา นั้นทุกข์ นั้นความดับไม่เหลือแห่งทุกข์ รู้ชัดคุณ รู้ชัดโทษ และรู้ทางออกจากกามทั้งหลาย การเห็นดังที่กล่าวมานี้ เป็นการเห็นโดยแจ่มแจ้งชัดเจน ด้วยปัญญา ซึ่งทำให้กิเลสลดน้อยลงไปตามลำดับแห่งปัญญาจนเข้าสู่ อรหัตตมรรค และอรหัตตผล^{๑๘}

๓) พระสมรรัตน์ โรจนพล (เรืองบุญ) ศึกษาเรื่อง “ศึกษาการบรรลุลหุธรรมของพระมหาปันณกเถระ” พบว่า การเจริญวิปัสสนากรรมฐานนั้น คือ การฝึกอบรมปัญญาด้วยการกำหนด เพื่อให้เกิดความเห็นแจ้งรู้ชัด ตรงต่อสภาวะความเป็นจริง ในอารมณ์กรรมฐานนั้น คือรูปและนาม เพราะการเจริญวิปัสสนากรรมฐานนั้นจะต้องรู้จักสิ่งที่เกิดขึ้นกับรูปนาม การจะรู้สิ่งที่เกิดขึ้นกับรูปนามจึงต้องใช้สติจดจ่ออยู่กับความเป็นไปของรูปนาม นั่นคือ การพิจารณา ทำให้คลายความยึดมั่นในรูปนามได้ “เพราะความยึดถือว่าเป็นของเรา นามรูปย่อมไม่มีแก่ผู้ใดโดยประการทั้งปวง ผู้ใดไม่เศร้าโศกเพราะไม่มีความยึดมั่นว่าเป็นของเรา ผู้นั้นแลย่อมไม่เสื่อมในโลก”^{๑๙}

๔) พระอธิการดิเรก ธิธโร (สีหะ) ศึกษาเรื่อง “ศึกษาการบรรลุลหุธรรมของวิปัสสนาญาณิกบุคคล” พบว่า ผู้เจริญภาวนาควรเป็นผู้มีความประพฤติเบาพร้อม สมบูรณ์ด้วยวินัย และมารยาท เข้าไปหาอาจารย์ที่เป็นกัลยาณมิตร แล้วเรียนกัมมัฏฐาน มีสนธิ ๕ คือ (๑) อุคคหะ

^{๑๗} พระครูสาครสุทธีธรรม (ติลก กิตติติกโก), “การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างจิตกับการบรรลุลหุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท” วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕), หน้า ๒๕.

^{๑๘} พระจิรวัดน์ โอภาโส (ทองเพ็อง), “ศึกษาหลักธรรมและการปฏิบัติวิปัสสนาภาวนาในคิริมานนทสูตร”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๓๔.

^{๑๙} พระสมรรัตน์ โรจนพล (เรืองบุญ) “ศึกษาการบรรลุลหุธรรมของพระมหาปันณกเถระ”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๔๒.

การเรียนรู้กัมมัฏฐาน (๒) ปรีจณา การสอบถามกัมมัฏฐาน (๓) อุปัฏฐานะ ความปรากฏแห่งกัมมัฏฐาน (๔) อัปปนา ความแน่วแน่แห่งกัมมัฏฐาน และ (๕) ลักษณะ ความใคร่ครวญแห่งสภาพกัมมัฏฐานว่า กัมมัฏฐานนี้มีลักษณะอย่างไร ควรเรียนอยู่ในอวาสที่สัปปายะ และเวณีสนาสนะที่มีโทษ ๑๘ อย่าง ตัดปถิโพธ ทำจิตให้รำไร ด้วยการตามระลึกถึงคุณของพระรัตนตรัย^{๒๐}

๕) พระมหาสมชาย สุธะโต (สิงหา) ศึกษาเรื่อง “ศึกษาการบรรลุธรรมของพระจุฬป็นถกเถระ” พบว่า การเข้าสู่ความเป็นพระอริยบุคคล จนถึงที่สุดแห่งพรหมจรรย์ คือพระอรหันต์ ตามหลักของไตรสิกขา เพื่อให้เกิด มรรค ผล และนิพพาน พระพุทธเจ้าทรงสอนวิปัสสนากัมมัฏฐาน โดยเฉพาะกระบวนการที่ก่อให้เกิดสติปัฏฐาน ๔ ดังมีพุทธพจน์ตรัสรับรองไว้ในมหาสติปัฏฐานสูตร ว่า “เอกายโน อโย ภิกขเว มคโค สุตตานัง วิสุทฺธิยา. ยทิทํ จตตารโ สติปัฏฐานา หมาย ความว่า “ภิกษุทั้งหลาย ทางนี้เป็นทางสายเดียว เพื่อความบริสุทธิ์ของเหล่าสัตว์ เพื่อล่วงโสกะและปริเทวะ เพื่อดับทุกข์และโทมนัส เพื่อบรรลุอุบายธรรม เพื่อทำให้แจ้งพระนิพพาน ทางนี้ คือสติปัฏฐาน ๔”^{๒๑}

๖) พระมหาเจียม ขยมมงคล (ขอรวมกลาง) ศึกษาเรื่อง “ศึกษาอันตรายิกธรรมที่มีผลกระทบต่อการบรรลุธรรม” พบว่า การบรรลุธรรม หมายถึง การรู้พร้อม การแทงตลอดสภาวะธรรมตามความเป็นจริง ทำลายกิเลสอาสวะได้ตามลำดับขั้น ดูกดวงอาทิตย์อุทัยขึ้นมา โลกย่อมสว่างไสว เพราะความมืดถูกทำลายไป อันได้แก่การบรรลุโลกุตตรธรรม ๙ รู้แจ้งแทงตลอดอริยสัจ ๔ ในขณะที่มรรคจิตตามกำลังของมรรคสำเร็จเป็นพระอริยบุคคล เมื่อวิปัสสนาญาณแก่กล้า ดำเนินตามวิปัสสนาวิถีสู่ปฏิบัติสามารถรู้แจ้งแทงตลอดอริยสัจ ละสังโยชน์ และอนุสัยกิเลสได้ตามกำลังของมรรค บรรลุผลนิพพาน สำเร็จเป็นพระอริยบุคคล ในพระพุทธศาสนา^{๒๒}

๗) นางเรวดี บุญเกิด ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาวิปัสสนูปกิเลสเฉพาะญาณในการเจริญวิปัสสนากาวนา” พบว่า การเจริญวิปัสสนากาวนา เป็นการปฏิบัติธรรมที่ต้องกำหนด

^{๒๐} พระอริการติเรก ธิธโร (สีหะ), “ศึกษาการบรรลุธรรมของวิปัสสนาญาณิกบุคคล”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๖๕.

^{๒๑} พระมหาสมชาย สุธะโต (สิงหา), “ศึกษาการบรรลุธรรมของพระจุฬป็นถกเถระ”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๐.

^{๒๒} พระมหาเจียม ขยมมงคล (ขอรวมกลาง), “ศึกษาอันตรายิกธรรมที่มีผลกระทบต่อการบรรลุธรรม”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๑๑.

รู้อยู่กับปัจจุบันธรรม อันปรากฏที่กายใจ หรือกาย เวทนา จิต ธรรม โดยมีรูปนามเป็นอารมณ์ ผู้ปฏิบัติต้องพยายามควบคุมกายวาจาให้เป็นปกติด้วยศีล ควบคุมจิตให้ตั้งมั่นเป็นสมาธิ และเจริญวิปัสสนาภาวนาให้ปรากฏเป็นปัญญาญาณ จนกระทั่งเกิดมรรคญาณที่สามารถประหานกิเลสเป็นสมุจเฉตปหานได้ในที่สุด^{๒๓}

จากการทบทวนเอกสารมาทั้งหมดพบว่า มีการศึกษาการบรรลุธรรมของพระอสีติมหาสาวกูปอื่น ซึ่งยังไม่มีใครศึกษาประเด็นที่เกี่ยวกับการบรรลุธรรมของพระพาหิยทวารุจิรียเถระ จึงเป็นเหตุผลให้ผู้ศึกษาสนใจที่จะทำการศึกษาเรื่องนี้ต่อไป

๑.๗ วิธีการดำเนินการวิจัย

ในการศึกษาเรื่อง การบรรลุธรรมในพระพุทธานุสาเถรวาท เฉพาะกรณีของ พระพาหิยทวารุจิรียเถระครั้งนี้ เป็นการศึกษาเชิงเอกสาร (Documentary Research) ซึ่งมีขั้นตอนวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑.๗.๑ ขั้นการรวบรวมข้อมูล

๑) รวบรวมข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) ได้แก่ ศึกษาจากพระไตรปิฎกบาลีอักษรไทย คัมภีร์อรรถกถา ฎีกา อนุฎีกา ปกรณ์วิเสสวิสุทธิมรรค ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย และฉบับมหาวิทยาลัย

๒) รวบรวมข้อมูลชั้นทุติยภูมิ ได้แก่ เอกสาร ตำรา และงานวิจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบรรลุธรรมในพระพุทธานุสาเถรวาท

๑.๗.๒ ขั้นการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้นำจัดกลุ่มแยกประเภทและกำหนดไว้เป็น ๕ บท ส่วนวิธีการวิเคราะห์ เน้นการนำข้อมูลที่เป็นพุทธพจน์หรือข้อมูลจากบาลีมาแสดงเป็นหลักไว้ก่อนแล้วนำข้อมูลที่ได้จากปกรณ์วิเสส อรรถกถา ฎีกา และเอกสารอื่น ๆ มาใช้ในการประกอบอธิบายในการเขียนเนื้อหาในแต่ละบทตามความสอดคล้องและความเหมาะสมแก่เนื้อหาของการศึกษาเรื่องการบรรลุธรรมในพระพุทธานุสาเถรวาท เฉพาะกรณีของพระพาหิยทวารุจิรียเถระ

^{๒๓} นางเรวดี บุญเกิด, “ศึกษาวิปัสสนูปกิเลสเฉพาะญาณในการเจริญวิปัสสนาภาวนา”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๖), หน้า ๓๒.

๑.๗.๓ ชี้นำเสนอผลการวิจัย

ในการศึกษาการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท เฉพาะกรณีของ พระพาหิยทารุจีรยะเถระครั้งนี้ ผู้วิจัยนำเสนอผลการศึกษา ตามลำดับ ด้วยวิธีแบบบรรยายในเชิง พรรณนาตามความเหมาะสมแก่เนื้อหาในบทต่าง ๆ ตามลำดับ

๑.๘ ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- ๑.๘.๑ ทำให้ทราบการบรรลุธรรมในพระพุทธศาสนาเถรวาท
- ๑.๘.๒ ทำให้ทราบประวัติและการสั่งสมบารมีของพระพาหิยทารุจีรยะเถระ
- ๑.๘.๓ ทำให้ทราบปฏิปทาเพื่อการบรรลุธรรมของพระพาหิยทารุจีรยะเถระ